

Јохана Шпири

Хајди

РОМАН ЗА ДЕЦУ И ОНЕ КОЈИ ВОЛЕ ДЕЦУ

Превео
Живојин Вукадиновић

■ Laguna ■

Наслов оригинала

Johanna Spyri
HEIDI (1880,1881)

Copyright © овог издања 2020, ЛАГУНА

Хајди

САДРЖАЈ

ГОДИНЕ УЧЕЊА И ПУТОВАЊА МАЛЕ ХАЈДИ

Глава I	Чика с Планине	11
Глава II	Код деде	24
Глава III	На пашњаку	32
Глава IV	Код баде	46
Глава V	Долази једна посета, а онда још једна од које има више последица	61
Глава VI	Нова глава и све саме нове ствари	73
Глава VII	Госпођица Ротенмајер доживљава један необичан дан	83
Глава VIII	Узбудљиви догађаји у кући господина Сеземана	100
Глава IX	Домаћин чује о својој кући свашта што још никад није чуо	112

Глава X	Баба	120
Глава XI	Радости и жалости	131
Глава XII	Духови у Сеземановој кући.	137
Глава XIII	Летње вече на планини	150
Глава XIV	У недељу када звоне звона	169

ХАЈДИ УМЕ ДА СЕ КОРИСТИ
ОНИМ ШТО ЈЕ НАУЧИЛА

Глава I	Припреме за пут	187
Глава II	Гост на планини	195
Глава III	Освета	205
Глава IV	Зима у Сеоцету	216
Глава V	Зима и даље траје.	229
Глава VI	Јављају се пријатељи издалека	239
Глава VII	Шта се на планини даље догађало.	258
Глава VIII	Догодило се оно чему се нико није могао надати	268
Глава IX	Опроштај, али само за кратко време	284
О ауторки		309
Напомена о овом издању		311

**ГОДИНЕ УЧЕЊА И
ПУТОВАЊА МАЛЕ ХАЈДИ**

Глава I

ЧИКА С ПЛАНИНЕ

Од старог градића Мајенфелда, који се налази на дивном положају, води пешачка стаза кроз зелена шумовита поља све до подножја планина које се са те стране дижу изнад долине, велике и мрке. Онде где пешачка стаза почиње да се пење, испаше са кратком травом и снажним горским цвећем поздрављају мирисом свакога ко туда пролази, јер ова стаза стрмо води право у планину.

По том уском брдском путу пењала се једног ведрога сунчаног јунског јутра висока и јака девојка горштакиња водећи за руку дете чији су образи били тако зајапурени да су се црвенели и кроз сунцем опаљену црну кожу. И није било чудо: ово дете и поред топлог јунског сунца било је тако обучено као да треба да се чува од циче зиме. Та је девојчица једва могла имати пет година, али како је изгледала, није се могло видети, јер је била обучена у две, ако не и у три хаљине, а поред тога увијена у велику црвену памучну мараму тако да је личила на потпуно безобличну прилику која се, обувена у две тешке планинске ципеле с клиновима, сва у зноју и с муком верала

уз брдо. Могле су тако њих две ићи један сат из долине навише кад стигоше до једног засеока који се налази на средини између подножја и врха планине и који сви зову Сеоце. Овде су наше путнике звали скоро из сваке куће, час са прозора, час опет с кућних врата, а некад и с пута, јер је девојка стигла до свога роднога места. Па ипак, она се нигде не заустави, него је на све поздраве и на сва питања одговарала у пролазу, не застајући све док не стиже до последње кућице на крају засеока. Овде јој довикну један глас са врата:

– Чекај часком, Дето! Идем с тобом ако се пењеш даље.

Ословљена девојка стаде. Истога часа дете пусти њену руку и седе на земљу.

– Јеси ли уморна, Хајди? – упита је њена пратиља.

– Не, само ми је врућина – одговори дете.

– Брзо ћемо стићи горе; мораш још само мало да се напрегнеш и да правиш веће кораке, па смо за један сат већ тамо – храбрила је њу девојка.

Изађе сада једна дебела добродушна жена на она врата, па се придружи њима двома. Девојчица је устала, па ишла иза двеју старих познаница које брзо заподенуше жив разговор о свима становницима Сеоцета и околине.

– Па куда идеш с тим дететом, Дето? – упита дебела жена. – Биће да је то дете твоје покојне сестре.

– Тако је – одговорила је Дета. – Водим је горе Чики. Треба тамо да остане.

– Шта? Код Чике с Планине да остане дете? Јеси ли при себи, Дето? Како можеш тако што да радиш? Ала ће те најурити старац!

– Не може да ме најури! Он је деда. Мора нешто да уради. Ја сам дете досад чувала, а право да ти кажем,

Барбара, не могу да се само ради детета одрекнем оваквог места какво ми сада нуде. Нек сада деда учини своје.

– Да, кад би он био као други људи, учинио би – потврдила је дебела Барбара. – Али ти њега знаш. Шта ће он да ради с дететом, и то с тако малим? Неће моћи дете да буде код њега! А куда ти идеш?

– У Франкфурт – изјавила је Дета. – Добијам онде службу прве класе. Знаш, та је породица била прошлог лета доле у бањи. Њихова је соба била у мом ходнику, па сам их служила, и већ онда су хтели да ме поведу, али ја нисам могла да пођем; а сада су опет дошли и хоће да ме воде, а ја идем с њима, зашто не бих!

– Не бих волела да будем на месту овог детета! – узвикнула је Барбара ширећи руке. – Нико не зна какав је ђаво ушао у онога старца горе! Ни с једним живим човеком неће да има посла, годинама већ у цркву није крочио, а кад понекад са својим дебелим штапом и сиђе с планине, сви се њега клоне и боје га се. Девеле му седе обрве, брада страшна, па изгледа као неки стари незнабожац или Индијанац, и човек је срећан ако се не сретне с њим.

– Па макар и било тако – казала је Дета упорно – он је деда и мора да се брине за дете. Ништа му нажао не сме учинити, јер ће иначе он бити одговоран, а не ја.

– Волела бих само да знам – казала је Барбара испитујући – шта то старац има на савести кад се стално тако мршти и живи сам-самцит горе на планини, кријући се скоро увек од људи. Свашта се о њему прича. И ти си ваљда нешто чула од своје сестре, зар не, Дето?

– Разуме се, само ништа не говори. Јер кад би он чуо, лепо бих се провела!

Али Барбара је одавно желела да зна шта је то са Чиком с Планине, те тако изгледа као да мрзи цео свет и живи сам горе, а људи су увек о њему говорили некако завијено као да се боје да буду против њега, а неће ни за њега да буду. Није знала Барбара ни то зашто сви људи у Сеоцету називају њега Чиком с Планине: није он могао да буде прави чика свих становника у Сеоцету. Али пошто су га сви тако звали, и она је старца увек звала Чиком. Како се Барбара пре кратког времена удала и дошла у Сеоце, а раније је становала доле у селу Претигау, није знала све догађаје и личности у Сеоцету и околини. Дета, њена добра познаница, била је, међутим, родом из Сеоцета и живела је ту са својом мајком све до пре годину дана. Мајка је тада умрла и Дета се преселила у бању Рагац, где је у једном великом хотелу добила добру службу као собарица. И овога јутра дошла је с дететом из Рагаца. До Мајенфелда могла се возити колима са сеном која је терао један њен познаник, па је примио и њу и дете. Зато Барбара није хтела да пропусти ову прилику а да не сазна нешто ново. Ухватила је пријатељски Дету подруку и казала:

– Од тебе могу ваљда да чујем шта је истина, а шта људи лажу. Ти знаш, мислим, све како је. Кажи ми сада шта је са старцем, да ли су га се увек тако плашили и да ли је увек тако мрзео људе.

– Да ли је увек био такав, не могу тачно да ти кажем. Имам сада двадесет и шест година, а њему је свакако седамдесет. Нисам га зато видела када је био млад, то ваљда разумеш. Не знам шта се све причало о њему у вашем селу, али и ја свашта знам, јер је моја мајка била из Домлешка, баш као и он.

– Шта хоћеш да кажеш тиме, Дето? – одговорила је Барбара мало увређена. – Не прича се баш свашта у мом селу, а ја умем да ћутим ако треба ћутати. Испричај ми шта је с њим, нећеш се кајати.

– Добро, причаћу, али држи обећање! – опоменула је њу Дета.

Окрнула се да види да девојчица није сувише близу и да неће чути све што она буде причала, али детета није било нигде јер, мора бити, већ дуже време није ишло за њима двома, а оне то у разговору нису ни приметиле. Стала је Дета и почела да се осврће на све стране. Њихова путања кривудала је доста, али је могла да се сагледа све до Сеоцета и нико се на њој није видео.

– Ено је! – узвикну Барбара. – Видиш ли тамо? – и она показа прстом далеко од стазе. – Пење се уз брдо с козаром Петром и с његовим козама. Зашто ли је само овако доцкан данас потерао козе? Али још боље! Нек се он брине о детету, а ти можеш све лепо да ми испричаш.

– Петар се не мора баш много бринути за дете – приметила је Дета. – Она није глупа за својих пет година. Све види и зна све што се догађа. Паметна је то девојчица и добро ће јој памет доћи, јер старац нема ничега сем своје две козе и колибу у планини.

– А је ли некад имао више? – упита Барбара.

– Он? Како да није! – одговори жустро Дета. – Имао је једно од најлепших имања у Домлешку. Био је старији син и имао је још само једнога брата, доброг и вредног. Али он је хтео да се прави господин, па је лутао којекуда и дружио се с којеким. Прокоцкао је и пропио цело имање, па су му и отац и мајка умрли једно за другим од муке и једа, а брат, кад је и сам дотерао до просјачког штапа,

отишао је у свет трбухом за крухом, нико не зна куда, па је и Чика, кад му ништа друго није остало сем рђавог имена, и сам нестао без трага и гласа. Нико испрва није знао куд је он отишао, а после су чули да је ступио у војску, па отишао у Напуљ, и онда се опет за њега није знало двадесет или петнаест година. Тада се одједном појавио опет у Домлешку с једним дечаком и хтео да га смести негде у родбини. Али пред њим су се затварала сва врата и нико није хтео да зна за њега. То га је много огорчило. Рекао је да у Домлешк неће више ногом крочити, па је отишао у Сеоце и ту је живео са својим сином. Мора бити да је имао и новаца. Свог сина Тобију дао је на дрводељски занат. Тобија је занат изучио и био добар младић, кога су поштовали сви људи у Сеоцету. Само за старца нико није марио, па су причали и то да је он из Напуља дезертирао, јер би иначе било с њим зло. Убио је, веле, тамо једног човека, разуме се, не у рату, него онако, тукући се у некој крчми. Ми смо, међутим, били неки рођаци, јер је баба моје мајке била сестра његове бабе. Звали смо га Чика. Па пошто смо ми скоро са свима људима у Сеоцету са очеве стране опет били у сродству, они су га сви такође звали Чика. И откад је он отишао горе у планину, сви га сад зову Чика с Планине.

– Али шта је било с Тобијом? – упита Барбара радознано.

– Чекај, казаћу ти и то, не могу све одједанпут – рекла је Дета. – Дакле, Тобија је био на занату у Мелсу, па кад је изучио, дошао је у Сеоце и узео за жену моју сестру Аделхаиду, јер су се они увек волели, па и кад су се венчали, волели су се опет. Али њихова срећа није дуго трајала. Већ после две године, кад је Тобија радио на једној кући која се зидала, пала је на њега греда и убила

га. И када су несрећног човека, свег унакаженог, донели кући, јадна Аделхаида од ужаса и бола добила је страшну грозницу и никако више није могла да се опорави. Ни иначе није била јака и често је њој долазило тако нешто да човек није знао просто да ли она спава или је будна. Неколико недеља после Тобијине смрти сахранили смо и Аделхаиду. Сви су људи жалили тужну судбину овога пара, али и тихо и гласно говорили да је то казна коју је Чика заслужио због свога безбожнога живота. Казали су то чак и њему, а господин попа га назвао да се покаје. Нажалост, он је био све мрзовољнији, све већи одљуд¹, ни са ким није говорио, и сви су му се склањали с пута. Чу се одједном да се Чика попео на планину и да се више неће спуштати, и отада живи он далеко и од Бога и од људи. Мало Аделхаидино дете узели смо к себи мајка и ја. Имало је тек годину дана. Како је мајка умрла прошлога лета, а ја доле у бањи хтела штогод да зарадим, повела сам га са собом, па га дала старој Урсули на чување. Могла сам и преко зиме да останем у бањи, било је свакојаког посла, јер ја умем да шијем и крпим, а у рано пролеће дошла је она породица из Франкфурта коју сам служила прошле године и која хоће да ме поведе. Прексутра путујемо, а служба је добра, веруј када ти кажем.

– И староме горе хоћеш да оставиш дете? Просто не знам шта ти мислиш! – казала је Барбара као да јој пребацује.

– Шта хоћеш тиме да кажеш? – одговорила је Дета.
– Ја сам за ову девојчицу учинила своје, а шта могу сада да радим с њом? Не могу ваљда да је сад, кад има тек пет година, водим са собом у Франкфурт! Али куда ти то идеш, Барбара? Ми смо већ скоро на пола пута.

¹ Одљуд – недруштвен човек, онај који се удаљио од друштва.

– И ја сам стигла куд сам пошла – одговорила је Барбара. – Хоћу да разговарам с козарицом Периницом. Она за мене преде зими. Збогом, Дето, и нека ти је срећан пут.

Дета пружи својој пратиљи руку и застаде док ова пође ка малој, скоро црној планинској колиби, која је стајала неколико корачаја у страну од пута, у једној удолици, доста заштићеној од ветра. Колиба је била на половини висине планине рачунајући од Сеоцета и било је добро што се налазила у малом удубљењу брда, јер је изгледала тако склона паду и тако оронула да је и овако било опасно становати у њој када јут бесно дува, те све лупа на колиби, и врата и прозори, а црвљиве греде дршћу и пуцају. Да тих дана колиба стоји изложена на планини, ветар би је, нема сумње, одувао у долину.

Овде је становао козар Петар, једанаестогодишњи дечак који је свакога јутра доле у Сеоцету скупљао козе па их терао високо у планину, да оне ту брсте и да пасу кратко снажно биље, све до саме вечери. Тад би Петар опет са својим лаконогим козама сишао с планине, па када стигне у Сеоце, метнуо би прсте у уста и зазвиждао, и свако би дошао по своју козу. Обично су долазили дечаци и девојчице по њих, јер се они добрих коза нису плашили, и целог лета били су то једини тренуци када се Петар састајао са својим вршњацима. Иначе, живео је само с козама. Имао је, истина, код куће мајку и слепу баду; али пошто је свакога јутра морао рано од куће, а увече долазио доцкан из Сеоцета, јер је што је дуже могуће остајао са децом да се с њима игра, проводио је код куће само толико времена колико да изјутра брзо попије млеко с хлебом, а увече то исто, и да се онда извали на постељу и спава. Његов отац, кога су такође

звали козар Петар јер је и он у младости радио то исто, погинуо је пре неколико година обарајући дрва у шуми. Његову мајку, која се, истина, звала Бригита, називали су због тога сви козарица Периница, а слепу бабу и млади и стари надалеко су звали Баба.

Дета је чекала скоро десет минута и окретала се на све стране гледајући где су деца с козама. А када их нигде не угледа, попе се још мало, одакле је све до доле могла боље да сагледа целу планину, па поче одатле да посматра сад на ову, сад на ону страну, док јој се и на лицу и по покретима видело да је врло нестрпљива. Дотле, међутим, наиђоше деца, идући другим путем, јер је Петар знао много места где његове козе могу да нађу добре гране и жбунове да обрсте. Зато је са својим стадом и кривудао идући. Испочетка је дете, обучено у онако многе хаљине, ишло тешко, па је било задувано и напрезало све своје снаге. Није говорило ни речи, али је стално посматрало Петра, који је својим босим ногама и у лаким чакширама без муке скакао тамо-амо за козама које су се на својим танким, витким ножицама још лакше пењале преко сваког бусена и камена уз стрме обронке. Одједном, село је дете на земљу, брзо изуло ципеле и чарапе, устало опет, скинуло своју црвену дебелу мараму око врата, откопчало хаљиницу и свукло је, а онда још једну морало да откопча, јер јој је њена тетка Дета недељну хаљину обукла преко свакодневне, мислећи да ће тако бити лакше, јер нема онда шта да се носи. Муњевитом брзином смакла је и ту свакодневну хаљиницу и сад је дете било само у лакој доњој хаљини с голим рукама којима је весело махало. Све своје хаљине ставила је на гомилу, па онда скочила и потрчала за козама поред Петра, лако баш као нека коза. Петар није гледао шта ради дете кад

је заостало. Када је виде овако лако обучену, насмеја се и погледа иза себе, и кад је видео ону гомилицу хаљина, насмејао се још више, те су му се уста развукла од ува до ува. Али ништа није казао. И када се дете осети тако слободно и лако, заподену разговор с Петром, а и он је говорио и морао на много питања да одговара, јер је дете желело да зна колико он има коза и куда с њима иде и шта ради када тамо стигне. Тако најзад деца с козама стигоше горе до колибе, те их тетка Дета угледа. И чим виде друштво које се уз брдо пењало, викну она из гласа:

– Хајди, шта то радиш? Како изгледаш? Где су твоје две хаљине и где ти је марама? И нове сам ти ципеле купила и нове ти чарапе исплела, па ничега нема, ничега нема! Хајди, шта радиш, куда си то дела?

Дете је мирно показало низ брдо и рекло:

– Тамо!

Тетка пође погледом у томе правцу. И заиста, онде је лежало нешто, а одозго је била једна црвена тачка, мора бити марама.

– Несрећо моја! – узвикнула је тетка у највећем узбуђењу. – Како је то могло да ти падне на памет? Зашто си све свукла? Шта то треба да значи?

– То мени не треба – казало је дете и нимало се није кајало због онога што је урадило.

– Јао, несрећна, луда Хајди! Зар ти заиста ништа не разумеш? – јадиковала је и љутила се тетка и даље. – Ко ће сад опет да силази пола сата! Ходи, Петре, отрчи брзо доле и донеси све то. Иди брзо када ти кажем! Немој да стојиш ту и да ме гледаш као да си за земљу прикован!

– Ја сам већ задоцнио – казао је Петар лагано и не мичући се с места стајао са обема рукама у џеповима, слушајући мирно теткине љутите речи.

– Нећеш далеко дотерати, ако само тако бечиш очи и с места се не мичеш! – викнула је тетка Дета на њега. – Али ако ме послушаш, видећеш шта ћеш добити.

И она му показа један нов су², који заблиста на сунцу. Чим виде Петар тих пет сантима, јурну он најкраћим путем низ планину и у великим скоковима стиже до оне гомилице хаљина, зграби их и с њима се врати тако брзо да је тетка Дета морала да га похвали и одмах му је насмејано лице заблистало од среће јер је ретко када добијао толико благо.

– Можеш то да понесеш горе до Чике, јер ионако идеш истим путем – казала је сада тетка Дета, полазећи стазом која је одмах иза колибе козарице Перинице кретала врло стрмо уз брдо. Он радо пристаде на то, па пође за Детом и девојчицом, носећи испод леве руке завежљај, док је десном држао прут и шибао њим. Хајди и козе скакале су радосно поред њега. Тако ова поворка после три четврти часа стиже до једног планинског виса, где је на једној заравни стајала колиба старога Чике с Планине, изложена свим ветровима, али зато и обасјана свим сунчевим зрацима и с дивним погледом далеко у долину. Иза колибе дизале су се три старе јеле с густим, дугим непоткресаним гранама, а иза њих зид старих сивих стена и леви травнати висови који су се завршавали жбуновитим кршом и најзад голим стрмим стењем. Крај колибе с оне стране која гледа у долину Чика је саградио клупу. Ту је седео с лулом у устима, с рукама на коленима, и гледао мирно како се пењу деца, козе и најзад тетка Дета, јер су мало-помало њу сви престигли. Хајди је прва стигла горе. Пришла је право старцу, пружила му руку и казала му:

– Добро вече, деда!

² Су – ситан француски новац од пет центиметара.

– Како, како? Како то мислиш? – упитао је старац грубо, пружио детету руку скоро силом и погледао својим оштрим продорним погледом испод косматих обрва. Хајди издржа тај дути поглед и ниједном не затрепта очима, јер је деда с дугом брадом и густим седим обрвама, које су у повијама³ биле срасле и личиле на неко жбуње, изгледао тако необично да је Хајди морала добро да га загледа. Дотле је стигла и тетка заједно с Петром, који је неко време застао посматрајући шта се догађа.

– Добар дан желим, Чико – казала је Дета. – Дове-ла сам вам Тобијино и Аделхаидино дете. Ви га ваљда нећете ни познати, јер га нисте видели још одонда кад је имало годину дана.

– Шта ће то дете код мене? – упитао је старац кратко. – А ти тамо – довикнуо је Петру – терај своје козе. Ниси поранио. Поведи и моје.

Петар је одмах послушао и изгубио се, јер га је Чика тако погледао да га је просто пресекао.

– Треба код вас да остане, Чико – одговорила је Дета на његово питање. – Ја сам, мислим, учинила што је било до мене за ове четири године. Сад је на вама да и ви своје учините.

– Тако – казао је старац и брз поглед бацио на дете – а када дете почне да се дере за тобом и да кмечи, као што деца раде, шта ћу онда с њим?

– То је ваша ствар – одговорила је Дета. – Ни мени нико није рекао шта да радим с дететом кад су ми га оставили, а имало је једва годину дана. Нисам тада знала ни шта ћу са собом и са својом мајком, а камоли с дететом. Сад морам да путујем због службе. А ви сте детету најближи. Ако дете нећете, радите с њим шта знате. Ви

³ Повија – место изнад носа где се састају обрве.

ћете одговарати ако му шта буде. А вама ваљда није стало до тога да на себе натоварите још неки грех.

Дети није била баш најчистија савест у овој ствари, зато је била тако жустра и зато је више казала но што је у први мах намеравала да каже. Док је изговарала последње речи, устао је Чика. Погледао је Дету тако да је она направила неколико корачаја натраг. Пружио је онда руку и казао заповеднички:

– Гледај да што пре одеш тамо одакле си дошла и да ми скоро ниси изашла на очи!

Дета није чекала да се то двапут каже.

– Останите онда збогом, а и ти, Хајди – казала је брзо и потрчала низ брег у касу све до Сеоцета, јер је њу унутрашње узбуђење терало напред као нека парна машина. У Сеоцету су је сад још више позивали, јер су се људи чудили где је девојчица. Сви су знали Дету, а знали и девојчица чија је и шта се све с њом догодило. Чуло се са свих врата и са свих прозора:

– Где је мала? Дето, где си оставила девојчицу?

А она је стално одговарала, све мрзовољнија:

– Горе код Чике с Планине! Па код Чике с Планине, чујете ваљда.

Вређала се просто што су јој жене са свих страна довикивале: „Како си могла тако нешто да урадиш?“ или „Јадна девојчица!“ или „Зар да тако мало дете оставиш горе код њега?“, и сви су понављали: „Сирота мала!“

Дета је трчала што је брже могла, све даље, и обрадовала се кад није чула ништа више јер ни њој није било лако. Мајка јој је на самрти оставила дете у аманет. Али да себе умири, мислила је она да ће за дете моћи пре нешто да уради ако заради доста новаца, те је тако била врло весела што је далеко за собом оставила све људе који су јој пребацивали и пошла за лепом зарадом.

Глава II

КОД ДЕДЕ

Пошто је Дета нестала, сео је Чика опет на клупу па пуштао велике димове из своје луле. Гледао је притом на земљу не говорећи ниједне речи. За то време разгледала је Хајди задовољно све унаоколо, открила стају за козе која је била саграђена крај колибе и завирила у њу. Унутра није било ничега. Дете је наставило истраживања, па иза колибе стигло до старих јела. Ту је ветар дувао кроз грање тако јако да је високо у круни⁴ шумело и шуштало. Хајди застаде слушајући. Када се шум мало утиша, заобиђе дете око другог угла колибе, па се опет врати деди. Кад њега угледа у истом оном положају у коме га је оставило, стаде пред њега, метну руке на леђа и поче да га посматра.

– Шта хоћеш сада да радиш? – упита он дете док је оно још стајало непокретно.

– Хоћу да видим шта има унутра у колиби – казала је Хајди.

⁴ Круна – крошња.